

УДК 37.091.12:62/64-051:37.015.31

Пономаренко Д.С., Полетай О.М.

ПРО ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЇ ДО РОЗВИТКУ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

У статті проведено аналіз психолого-педагогічної літератури щодо дослідження впливу роботи вчителя технологій на формування творчої особистості дитини в її навчально-виховній взаємодії з педагогом. Проаналізовані погляди науковців на складові професійної підготовки, а саме: теоретичні знання з психолого-педагогічного циклу, фахові знання та вміння, практична підготовка у вигляді пропедевтичних і педагогічних практик. Аналіз передового педагогічного досвіду викладання трудового навчання показав необхідність в застосуванні різних методів розвитку творчих здібностей та різних підходів до організації навчальної та трудової діяльності учнів.

Ключові слова: педагогічна діяльність, творчий вчитель, професійна підготовка, професійна компетенція, базові компетентності випускника вищого педагогічного закладу, педагогічна майстерність, європейський простір.

Актуальність проблеми дослідження. Ефективність роботи загально освітніх навчальних закладів у формуванні творчої особистості залежить передусім від рівня підготовленості всього педагогічного колективу, а найбільш – вчителя технологій. Навчально-виховний процес на технологічному факультеті передбачає педагогічну, методичну і фахову підготовку, яка спрямована на формування творчої соціально-адаптивної особистості, на розвиток здібності до творчості у різних сферах діяльності. Так, у Закоі України "Про освіту", наголошується, що педагогічні працівники зобов'язані забезпечувати умови для засвоєння вихованцями, учнями, навчальних програм на рівні обов'язкових вимог щодо змісту, рівня та обсягу освіти, сприяти розвитку здібностей дітей, учнів [4].

Як свідчить аналіз психолого-педагогічної літератури та наукових матеріалів, підготовка творчого вчителя до професійної діяльності набуває статусу надзвичайно актуальної проблеми. В напрямі дослідження різних аспектів формування особистості педагога, питання вдосконалення професійної підготовки фахівців у вищих педагогічних навчальних закладах та розвиток їх здібностей проводили такі науковці: А. Бойко, В. Борисов, Л. Веретенникова, Т. Воронова, М. Дьяченко, Є. Нікітіна, О. Пискун, Х. Подковко, В. Рибалка, В. Моляко, Л. Оршанський, С. Ткачук, І. Ушатикова, М. Федоров та ін.

Реформування української системи освіти відбувається у відповідності до світових тенденцій, які встановлюють пріоритет творчого розвитку і формування компетентностей особистості. Відповідно до цього змінюються традиційні підходи до змісту трудового навчання учнів. Діючі програми трудового навчання для основної школи та технологій для старшої школи характеризуються спрямованістю на реалізацію принципу варіативності. Вони складаються з інваріантних і варіативних модулів. Останні самостійно обирає вчитель залежно від матеріально-технічної бази навчального закладу, власної професійної підготовленості, традицій даного регіону та бажання учнів. Це зумовлює необхідність удосконалення процесу професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання, який був би готовий працювати в умовах варіативності. За певних умов організації і побудови науково-дослідницької діяльності у галузі технічної творчості (науково-пошукові гуртки, творчі виставки) творчі здібності й уміння студентів будуть розвиватися ґрунтовніше й ширше, бо лише творчому учителю під силу створити умови, в яких бі розвивалися здібності.

Потреба у висококваліфікованих педагогічних кадрах освітньої галузі "Технології" зумовлює необхідність удосконалення їх професійної підготовки в умовах навчання у вищих педагогічних закладах. Організація підготовки майбутніх учителів технології здійснюється на основі нормативних вимог і стандартів. На їх основі розробляється навчально-методичне забезпечення освітнього процесу. Підготовка майбутніх спеціалістів, зорієнтованих на розвиток рівня їх готовності до професійної діяльності, є головним напрямком в удосконаленні їх кваліфікації [3, с. 5].

Реформування освіти України природно поширюється і на педагогічну освіту. Пропагуються ідеї демократизації, європейського співтовариства, навчання впродовж життя, мобільності студентів і викладачів, компетентнісного підходу.

Професійна компетенція – це сукупність теоретичних знань із педагогіки, психології, методики викладання предмета та вмінь їх практичного використання в роботі в загальноосвітньому навчальному закладі [9, с. 11].

Необхідність модернізації вищої педагогічної освіти дозволяє виділити такі базові компетентності випускника педагогічного ВНЗ: прийняття активної життєвої і професійної позиції; орієнтація на соціальне і професійне самовизначення і самореалізацію, здатність до самоорганізації; освоєння основних професійних навиків, практичних умінь у професійній сфері; формування й володіння професійними цінностями і якостями, що відповідають загальнолюдським нормам; досягнення сучасного загальнокультурного рівня і сформованість професійної культури [12, с. 14].

В доповіді Міжнародної комісії з освіти для XXI століття "Освіта: прихований скарб" зазначається, що [9, с. 26–27]:

1. Важливість ролі вчителя повинна бути визнана суспільством, і його необхідно забезпечити необхідними повноваженнями, а також відповідними засобами для викладацької діяльності.

2. Виникає необхідність розвитку зв'язків і партнерських відносин із сім'ями, економічними підприємствами, асоціаціями, культурними діячами тощо.

3. Професійна діяльність викладачів повинна бути організована таким чином, щоб вони мали можливість удосконалити свої знання, а також користуватися усіма досягненнями у межах різних сфер економічного, соціального і культурного життя.

4. Важливим є обмін викладачами та встановлення партнерських відносин між навчальними закладами різних країн. Завдяки цьому можна забезпечити додаткове підвищення якості освіти, а також глибше ознайомитися з іншими культурами, іншими цивілізаціями, іншим досвідом. Усі ці напрямки повинні бути предметом діалогу і навіть контрактів з організаціями викладачів, виходячи за межі суто корпоративного характеру таких форм діяльності.

На сучасному етапі формування єдиного європейського простору найголовнішими ознаками професійної підготовки вчителя-європейця має бути сконцентрованість навколо ідей демократії та інноваційного навчання. Підготовка сучасного педагога повинна відповідати вимогам, що ставляться до інноваційної діяльності, потрібне моделювання структури такої діяльності майбутнього педагога, яка формує готовність до сприйняття, розробки або використання новітніх освітніх програм, технологій та не впливає на його професійну позицію [9, с. 29].

Одним із пріоритетів навчання є прищеплення інтересу в студентів до обраної професії, розвиток умінь та навичок самостійної роботи, прагнення до творчого пошуку, оволодіння рефлексією власної діяльності тощо. Педагогічна творчість розглядається як стан педагогічної діяльності, за якого відбувається створення принципово нового в змісті, організації навчально-виховного процесу, у вирішенні науково-практичних проблем, тобто це прояв постійної різнобічної творчості. Що передбачає наявність у педагога сукупності творчих здібностей, якостей, дослідницьких умінь, серед яких важливе місце посідають ініціативність і активність, глибока увага і спостережливість, мистецтво нестандартно мислити, багата уява та інтуїція, дослідницький підхід до аналізу навчально-виховних ситуацій, розв'язання педагогічних завдань, самостійність думок і висновків.

Одне із завдань професійно-педагогічної підготовки студентів – оволодіння певним обсягом теоретичних знань з дисциплін педагогічного циклу, а також практичними вміннями і навичками для роботи в школі, формування особистісних якостей, потрібних майбутньому вчителю для співпраці з учнями. Головною ланкою у змісті педагогічної освіти є теоретичний і практичний компоненти у підготовці майбутнього вчителя. Що включає в себе опанування теорією з дисциплін педагогічного циклу, фахові дисципліни та пропедевтичну й педагогічну практику в загально освітніх закладах.

У підготовці педагога важливими є такі характеристики: професійна мотивація, фундаментальність, методологічна обґрунтованість, професійна направленість підготовки студентів, багатofункціональність, комплексність у змісті, організації, методиці та контролі, емоційна насиченість, активізація самостійної пошукової навчальної та науково-дослідної роботи студентів.

Наше суспільство зацікавлене у фахівцях, здатних самостійно діяти, приймати рішення, відповідати за їх реалізацію, адаптуватися до мінливих умов сьогодення. Педагогіка завжди прагнула відповідати вимогам прогресивного розвитку людини і суспільства [18, с. 189].

Технології підготовки майбутнього вчителя спрямовані забезпечувати суб'єктну позицію того, кого навчають, у ході його пізнавальної діяльності, орієнтувати його на постійний саморозвиток. Цьому сприяє індивідуалізація педагогічної підготовки, в результаті якої майбутній учитель працює за індивідуальною освітньою програмою, складає професійний автопортрет, учиться формулювати і забезпечувати особисту педагогічну концепцію, стратегію і тактику професійної життєдіяльності. Важливо використовувати в педагогічних дисциплінах проектні технології, вчити майбутнього вчителя створювати проекти шкіл сьогодення і завтрашнього дня, проектувати і будувати професійні стосунки. Підготовка вчителя як індивідуальності та гармонійної особистості з цілісним уявленням про професійну діяльність, яка творчо та свідомо виконує свої професійні функції, підвищує науковий та професійний рівень є одним із завдань вищої педагогічної школи.

Мета підготовки майбутніх учителів технологій визначається нормативними документами, а також одним із принципів педагогіки – принципом зв'язку навчання з практикою, з урахуванням суспільно- історичних умов, в яких учитель повинен жити та працювати. У нашому випадку слід враховувати важливість творчої праці майбутніх учителів технологій та їх здатність перетворювати світ за законами краси, вчити учнів поєднувати практичність (технічне) і красу (художню) у своїх виробках.

Мета навчання зумовлює зміст освіти, тобто систему знань, умінь і навичок, якими мусить оволодіти учень у процесі навчання в освітньому закладі певного типу, сформованість поглядів, переконань, світогляду, особистісних якостей і певного рівня розвитку пізнавальних можливостей учні. Будь-яке обґрунтування вмінь означає у той же час визначення необхідних майбутньому вчителю обсягу знань. Наприклад, вміння будувати композиції передбачає знання про види композицій, закони їх побудови тощо.

Виконання поставленого завдання на уроці передбачає розвиток вміння, тому система вмінь, що включається у мету навчання, визначається реальними життєвими проблемами, які повинен навчитися

вирішувати майбутній учитель, зокрема, формування художньо-технічного уміння в учнів основної школи. Відокремлення і аналіз умінь дозволяє одночасно визначити об'єм та зміст знань, які складають ці вміння [11, с. 72].

Орієнтація на сучасні вимоги до підготовки фахівців освітньої галузі "Технологія" призводить до суттєвих змін й несе за собою модернізацію традиційної системи їх підготовки, розробку та реалізацію нової методичної системи, що має ґрунтуватися на теоретично й експериментально обґрунтованих положеннях та бути закріпленою у відповідних нормативних документах.

Аналіз передового педагогічного досвіду викладання трудового навчання показав необхідність навчання студентів у застосуванні різних методів розвитку творчих здібностей та різних підходів до організації навчальної та трудової діяльності учнів, а саме:

1. Постійно застосовувати на заняттях трудового навчання художньо-конструкторські задачі. Під час розв'язування задач розвивається уява, просторове мислення, образотворчі навички, відчуття гармонії, гарного смаку та інші, які є необхідними для загального розвитку творчої особистості [16, с. 26].

2. Проводити заняття практичного характеру, на яких учні виготовляють різні вироби з природних матеріалів. Тому, що природний матеріал активізує уяву учнів, змушує їх переживати естетичні переживання, викликає потребу в творчому збагаченні [14, с. 6].

3. Використовувати на уроках трудового навчання технічну документацію з неповними даними, як засіб розвитку творчих здібностей учнів. Тому, що технічна документація регламентує діяльність учнів [17, с. 29].

4. Практикувати на заняттях трудового навчання колективне обговорення індивідуальних творчих завдань. Колектив спонукає учня до більш активної діяльності. Колективне обговорення індивідуальних завдань сприяє підвищенню мотивації та уваги учнів до виконання своїх творчих завдань. Вчитель при цьому може організувати змагання на досягнення кращих результатів [12, с. 15].

5. Оздоблювати вироби, які виготовляють учні. Учні, виготовляючи виріб, прагнуть надати йому красивого вигляду. Для цього вчитель дає їм завдання, що полягає у розробці орнаменту, форми, способу оздоблення свого майбутнього виробу [13, с. 9].

При виборі форм та методів роботи з учнями на уроці особливу увагу необхідно звертати на застосування засобів, що активізують самого учня: ділові, рольові ігри, аналіз конкретних виробничих ситуацій, проблемний виклад матеріалу та інші. При цьому особливу увагу треба звертати на розвиток самостійності творчих здібностей учнів, бо через творчість найбільш повно проявляються професійні інтереси і нахили учнів [15, с. 16].

Отже, проблема розвитку творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання є на сучасному етапі актуальною у передовому педагогічному досвіді кращих вчителів трудового навчання, методистів, які пропонують застосовувати з цією метою різноманітні шляхи і методи. Якісна підготовка до роботи із здібними учнями є для майбутнього вчителя трудового навчання професійною необхідністю, тому що одна з його найважливіших функцій – навчати учнів створювати технічні вироби, що мають практичну цінність. Тому для майбутнього вчителя знання і володіння вміннями щодо застосування різноманітних форм, методів і засобів навчання є необхідною складовою його майбутньої професії.

Використані джерела

1. Будак В.Д. Якість педагогічної освіти – майбутнє України / В.Д. Будак // Технології неперервної освіти: проблеми, досвід, перспективи розвитку : збірник статей до традиційної IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – С. 3–6.
2. Волкова Е.Н. Суб'єктність педагога: теорія і практика : автореф. дис. д-ра психол. наук : спец. 19.00.07 "Педагогічна психологія" / Е.Н. Волкова. – М., 1998. – 50 с.
3. Гурін Р.С. Підготовка майбутнього вчителя гуманітарного профілю до застосування нових інформ. технологій у навч. процесі загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Р.С. Гурін. – О., 2004. – 21 с.
4. Закон України "Про освіту" (1991, 1996) // Відомості Верховної ради України. – 1996. – № 21.
5. Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І.А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І.А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – 636 с.
6. Ковальчук В.Ю. Модернізація професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного вчителя : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / В.Ю. Ковальчук. – К., 2006. – 34 с.
7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О.В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
8. Наказ МОНУ "Про затвердження Концептуальних засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір" № 998 від 31.12.2004 р.
9. Образование: сокрытое сокровище (Learning: The Treasure Within) Основные положения Доклада Международной комиссии по образованию для XXI века. – Издательство ЮНЕСКО, 1996. – 31 с. – (Электронная версия основных положений Доклада подготовлена МОО ВПП ЮНЕСКО "Информация для всех" в 2007 году).
10. Семченко Н.О. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у позааудиторній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Н.О. Семченко – Х., 2005. – 20 с.

11. Хищенко О. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів технологій / О. Хищенко // Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми. – 2010. – № 6. – С. 67–74.
12. Дидактичні засоби і навчальна техніка. Комплексна програма державної національної програми "Освіта. (Україна ХХІ століття)". Проект. Укл. В.П. Волинський, А.М. Гуржій, Г.О. Козлакова. – К. : ІСДО, 1994. – 40 с.; 1981. – №11. – С. 13 – 19.
13. Дубова Н. Мотивація творчої діяльності учнів на уроках обслуговуючої праці / Н. Дубова // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – №2. – С. 8 – 10.
14. Зайцева О. Творча діяльність як засіб розвитку професійних інтересів школи у процесі трудового навчання / О. Зайцева // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1999. – № 1. – С. 5 – 8.
15. Лернер И.А. Дидактические основы методов обучения / И.А. Лернер – М.: Педагогіка, 1981. – 185 с.
16. Морев О. Формування загальношкільних умінь у різних дидактичних системах трудового навчання / О. Морев // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – №5. – С. 51 – 53.
17. Пантелеєва Р. Изготовление сувениров как возможность выразить свое "Я": (педагогу дополнительного образования) / Р. Пантелеєва, В. Гайнулина // Воспитание школьников. – 2004. – №4. – С. 27 – 32.
18. Подковко Х.В. Компетенції як складові компоненти розробки національної рамки кваліфікацій / Х.В. Подковко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Чернігів: ЧНПУ. – 2011. – С. 189 – 191.
19. Ткачук С.І. Інноваційні педагогічні технології як аспект підготовки майбутніх учителів технологічної освіти до формування в учнів технологічної культури / С.І.Ткачук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – № 3. – Тернопіль, 2011. – С. 278–287.
20. Тхоржевський Д. Концепція "Трудове навчання" у 12-річній загальноосвітній школі / Д. Тхоржевський // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2001. – №. 2 – С. 3 – 5.
21. Фіцула М.М.. Педагогіка: Навчальний посібник / М.М. Фіцула – К.: Академвидав. – 2006. – 528 с.
22. Федоров М.П. Педагогічні умови підготовки студентів до роботи з обдарованими дітьми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 / М.П. Федоров. – Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2000. – 21 с.

Ponomarenko D., Poletay O.

ABOUT READINESS OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES FOR PUPILS' ABILITIES' DEVELOPMENT

The article analyzes the psychological and educational research literature on the impact of the work of Technologies teacher on formation of creative personality of the child in her or his teaching and educational interaction with the teacher. It was determined that pedagogical education is an essential tool for intellectual development of humanity. The main task of higher educational school is training of a teacher as an individual and harmonious personality with a holistic view on professional activities, who creatively and consciously performs his or her professional functions, increases scientific and professional level. Educational creative work is seen as a state of educational activities, due to which there is the formation of fundamentally new in the sense, organization of the educational process, in solving scientific problems, i.e. it is a manifestation of the constant versatile creativity.

There were analyzed the views of scientists on the components of training and competence, namely theoretical knowledge of psycho-pedagogical cycle, professional knowledge and skills and practical training as propaedeutic, educational practices. There were selected basic competences of a graduate of pedagogical universities: the adoption of active life and professional positions; focus on social and professional self-determination and self-realization, the ability to self-organization; mastering basic professional skills, practical skills in the professional field; formation and possession of professional values and qualities that correspond to universal norms; achievement of modern general cultural level and the formation of professional culture.

It is noted that the organization of future teachers of Technologies' training is based on regulatory requirements and standards. According to the documents it is developed educational and methodological support of the educational process. The training of future specialists is focused on the development of their readiness for professional activities.

Analysis of the best teaching experience of teaching labor studies showed the need to use different methods of developing creative abilities and different approaches to organizing educational and labour activities of students: the use of artistic and design problems, making products from natural materials, using technical documentation with incomplete data, aesthetic decoration of products and collective discussion of individual creative tasks. Particular attention should be paid to the development of independent creative abilities of students because through creativity professional interests and inclinations of students are most fully manifested.

Key words: *educational activity, creative teacher, professional training, professional competence, basic competences of graduates of higher educational institutions, pedagogical skills, European space.*

Стаття надійшла до редакції 01.11.2016 р.